

بررسی نقش توریسم مذهبی در تغییرات کالبدی شهر ری (ناحیه ۲ شهر ری)

آزیتا رجبی

استادیار و مدرس گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، azitarajabi@yahoo.com

زهرا سرتیپی

دانش آموخته کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۵/۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۶/۲۷

چکیده

نیاز هر انسان به معنویات در زندگی امری انکارناپذیر است و مذهب یکی از مهمترین ارکان در روحيات معنوی انسان است. همچنین گردشگری وسیله ای است که افراد را با مذاهب و فرهنگ های متفاوت به یکدیگر پیوند می دهد و به آنها کمک می کند تا همدیگر را با وجود تنش های سیاسی و اجتماعی، بهتر درک کنند. از نظر سازمان جهانی جهانگردی، مذهب به عنوان یکی از اصلی ترین انگیزه های سفر شناخته شده است. در نتیجه توریسم مذهبی فعالیتی است که افراد گردشگر طی آن از اماکن مقدس مذهبی نظیر زیارتگاه ها، مقابر، امام زاده ها و ... بازدید می کنند. توریسم مذهبی با خصوصیات و شاخصه های مهم خود یکی از مهمترین شاخه های توریسم به حساب آمده و می توان با برنامه ریزی و ایجاد زیرساخت ها از این مهم بهره کافی را برد. توجه به این امر هم از بعد مسائل جهانگردی و هم به لحاظ تاکید بر مفاهیم مذهبی می تواند راهگشای حل این موضوع باشد. چرا که حرکت در جهت جذب جهانگرد مذهبی نخست نیازمند درک مفاهیم و اصول مذاهب و احترام به آنها و سپس تلاش در جهت تسهیل ارائه خدمات به زائرین این اماکن مقدسه می باشد. این امر هم از نظر جنبه های اقتصادی جذب جهانگرد و هم از لحاظ اثرات تبلیغی و بازتاب گسترده بین المللی می تواند نتایج بسیار مثبتی برای کشور میزبان در بر داشته باشد. در مقاله حاضر سعی شده به بررسی ناحیه ۲ شهرری که به علت وجود حرم مطهر حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) که هر ساله پذیرای خیل عظیم مشتاقان و دوستداران اهل بیت می باشد پرداخته شود تا با برنامه ریزی و ایجاد زیرساخت ها، باعث افزایش سهم گردشگران مذهبی به این ناحیه شد. همچنین به بررسی توریسم مذهبی که در گسترش راههای ارتباطی و توسعه اقتصادی ناحیه مورد مطالعه اثرات زیادی داشته است، اما تأثیر چندانی در بهبود وضعیت فرهنگی ناحیه نداشته و همچنان در فقر فرهنگی بسر می برد و تدابیر اتخاذ شده اثر چندانی در بهبود آن نداشته خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: توریسم، مذهب، تغییرات کالبدی، شهر ری.

مقدمه

صنعت گردشگری از جایگاه خاصی از لحاظ اقتصادی و تجاری برخوردار بوده و از لحاظ اجتماعی و فرهنگی نیز تأثیر گذار خواهد بود. همانطور که در برخی از منابع ذکر گردیده است جهانگردی باعث ایجاد مشاغل مختلف می گردد و حدوداً ۲۰۰ میلیون شغل در سراسر دنیا ایجاد کرده است (اندی درام، آلن مور، ۱۳۸۸: ۹) و در دنیا بودجه ای که به مسافرت و تفریح اختصاص می یابد سه برابر بودجه ای است که صرف امور دفاعی می شود (دلفانی، ۱۳۸۶: پیشگفتار) (هال: ۹). همچنین باعث تبادل فرهنگی بین ملتها شده و موجبات استحکام پیوندهای اجتماعی ملت ها را فراهم ساخته و در بسط و گسترش روابط جهانی، نقش برجسته ای را ایفا می نماید (منشی زاده، ۱۳۸۴: ۷۲). در دین اسلام نیز به سفر رفتن و بدست آوردن تجربه و دیدن اماکن و منطقه های مناسب که بتواند ذهن و فکر بشر را به سوی خالق هستی سوق دهد تأکید فراوان شده است (شایان و همکاران ۱۳۸۸: ۹۴) در این زمینه نیز نباید از کشور خودمان "ایران" غافل باشیم که با وجود اماکن تاریخی و جاذبه های طبیعی و اماکن زیارتی هنوز نتوانسته جایگاه ویژه ای برای خود پیدا نماید (نوریخس، ۱۳۸۹: مقدمه). در این مقاله شهر ری به عنوان شهری تاریخی و مذهبی برگزیده شده تا با تجزیه و تحلیل جنبه های مختلف آن بتوان به این پرسش پاسخ داد: که شهر ری با داشتن پتانسل های متعدد برای گردشگری در زمینه توریسم مذهبی تا چه حد منشأ تغییر و تحول بوده است و گردشگری چگونه بر روی فرهنگ و فضای کالبدی و اقتصادی و ... تأثیر گذار بوده است؟

شکل شماره ۱- نقشه منطقه مورد مطالعه

بررسی وضعیت شهر ری از لحاظ گردشگری مذهبی

وجه تسمیه ری: ری در لغت به معنای شهر سلطنتی است. ساکن و اهل ری را رازی می‌نامند ری یکی از نقاط باستانی ایران با آثاری از هزاره های چهارم و پنجم قبل از میلاد است. برخی عمر این شهر را حدود ۵ هزار سال می‌دانند. به همین خاطر است که در قدیم نویسندگان مسلمان لقب ام‌البلاد (مادر شهرها) و شیخ‌البلاد (پیر و بزرگ شهرها) به آن داده‌اند (معصومی، ۱۳۷۵: ۱۱) (عروس‌البلاد: ۵) (قدیانی، ۱۳۸۴: ۲۷). رابرت کرپرت، سیاح انگلیسی به پیروی از مولف کتاب آثارالبلاد نقل می‌کند « ایرانیان بنای این شهر را به هوشنگ پسر بزرگ کیومرث نسبت می‌دهند ».

اهمیت ری: ری در روزگاران قدیم اهمیت زیادی داشته است. یکی از نویسندگان مسلمان که نامش ابن حوقل می‌باشد، ری را بعد از بغداد، آبادترین شهر مشرق زمین نوشته است. تهران که امروزه مرکز ایران به حساب می‌آید، یکی از روستاهای واقع در پیرامون شهر بزرگ ری بوده است (چهره ایران، ۸۱) و در یک فرسنگی آن قرار داشت. در زمان حمله مغول، شهر ری ویران شد و گروهی از مردم این شهر به سوی قریه تهران مهاجرت کردند (جعفری، ۱۳۸۴: ۲۹).

شهرت شهر ری: شهرت اصلی شهر ری بیشتر به خاطر وجود بارگاه عبدالعظیم حسنی در آن بوده است. به طوریکه تا سال‌ها پیش از آن به (شاه عبدالعظیم) یاد می‌شد، ضمن اینکه این شهر از قدیمی‌ترین مناطق کشور نیز به شمار رفته، آثار باستانی فراوانی را در خویش جای داده است.

در واقع شهری را می‌توان مادر تهران دانست اما با گسترش تهران و انتخاب آن به عنوان پایتخت، از توجه به ری کاسته شد اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی تغییرات و تحولات بسیاری در بافت شهری و معماری منطقه بوجود آمد به طوریکه چهره شهر کاملاً دگرگون شد و مراکز متعدد فرهنگی، تفریحی و اجتماعی در آن تأسیس و نقاط مختلف شهر به وسیله خیابان‌های مدرن، بزرگراه و پل‌های روگذر و زیرگذر به هم متصل شد. نزدیکی شهری به آرامگاه روح‌الله خمینی و فرودگاه بین‌المللی امام خمینی، و قراردادن پالایشگاه تهران در محدوده آن، اهمیت جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی آن را دو چندان کرده است. ری به دلیل قرارگرفتن مرقد امام‌زادگان بسیاری که معروفترین آنها آرامگاه شاه عبدالعظیم می‌باشد یکی از قطب‌های مذهبی ایران محسوب می‌گردد. (Tehran.ir/region20) با همه این عوامل برای

بررسی بهتر جاذبه های توریستی شهر ری باید آن را در دو بخش مطالعه نمود: (۱) آثار باستانی و تاریخی (۲) بقاع متبرکه و مشاهیر مدفون.

وضعیت فرهنگی ری در حال حاضر: ۱۳ بوستان و ۱۲ میدان و ۶ کتابخانه عمومی + حوزه کتابخانه ای استان مقدس حضرت عبدالعظیم حسنی (ع)، از جمله نمادهای فرهنگی و تمدن این خطه فرهنگ پرور و شیعی گستر به حساب می آیند (آقا شریف، ۸۶: ۵). دارای ۳۷ مکان متبرکه است که ۲۵ مورد از امام زادگان را در بر می گیرد. در حال حاضر به ازای هر ۱۰۰۰ نفر ۷۸/۱۰ کتاب در شهرستان ری وجود دارد. تعداد ۷ کتابخانه فعال، ۱۳ کانون تبلیغاتی، ۲۵ کانون فرهنگی هنری مساجد، ۷۰ مرکز عرضه محصولات فرهنگی، ۲۰ کتاب فروشی، ۴۲ مرکز بازی رایانه ای و یک کانون فکری کودکان و نوجوانان از دیگر امکانات فرهنگی شهر ری می باشند و ۵۸ تشکل غیر دولتی در زمینه های مختلف فرهنگی، اجتماعی فعالیت دارند (اداره تبلیغات اسلامی شهرستان ری، ۱۳۸۶: ۳۲).

دیگر مقابر زیارتی: (۱) آرامگاه امامزاده هاجر خاتون، (۲) آرامگاه امامزاده غیبی (شهری)، (۳) آرامگاه امامزاده حسین (شهری)، (۴) آرامگاه امامزاده ایوب و یوشع، (۵) آرامگاه امامزاده ابوالقاسم (شهری)، (۶) آرامگاه امامزاده یعقوب (شهری)، (۷) آرامگاه امامزاده شاهزاده حسین (شهری)، (۸) آرامگاه امامزاده سه برادران، (۹) آرامگاه امامزاده عین و غین (شهری)، (۱۰) آرامگاه امامزاده شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسحق (پیشگاهی: ۶۱ - ۶۳).

برخی از محلات مورد مطالعه در ناحیه ۲ ری

محله جوانمرد قصاب: محله جوانمرد قصاب واقع در ناحیه ۲ منطقه ۲۰ شهرداری تهران از شمال به بزرگراه آزادگان، از جنوب به بلوار بسیج از شرق به خیابان فدائیان اسلام و از غرب به مترو شهر ری محدود می باشد. در شمال غربی ری در محله ای به همین نام واقع گردیده است.

جدول شماره ۱ - تقسیمات جغرافیایی ری، ۱۳۸۳

شرح	شهرستان	استان	سهم شهرستان از استان(درصد)
مساحت (کیلو متر مربع)	۲۲۹۵	۱۸۹۰۹	۱۲/۱
تعداد بخش	۳	۳۴	۸/۸
تعداد دهستان	۶	۷۷	۷/۸
تعداد آبادیهای دارای سکنه	۱۰۶	۱۱۵۸	۹/۱۵
تعداد شهر	۴	۴۶	۸/۷

منبع: سالنامه آماری استان تهران ۱۳۸۳

مشکلات توریسم مذهبی در شهر ری

صنعت گردشگری برای کشورها اهمیت فراوانی دارد و این صنعت می تواند بسیاری از مشکلات مربوط به اشتغال را حل کند. لازمه توسعه گردشگری یک عزم ملی است و همه دستگاههایی که به نوعی متولی آن هستند باید برای از میان برداشتن موانع، تسهیلات لازم را فراهم نمایند ولی متأسفانه در عمل انجام نمی شود.

با تبلیغات منفی ای که در خارج وجود دارد چنانچه توریستها به راحتی به ایران سفر کنند نظرشان عوض می شود و با این روش با تبلیغات مسموم و آثار منفی آن مبارزه خواهد شد. متأسفانه هنوز هم در اولین برخوردی که در لحظات اولیه ورود توریست ها به عمل می آید نباید انتظار داشته باشیم آنان بار دیگر به کشور ما بیایند و به دیگران هم سفر به ایران را توصیه نخواهند کرد (مجله گردشگری: ۱۲).

مشکلات گردشگری ایران را می توان در دویخش درون مرزی و بیرون مرزی تقسیم بندی کرد: عدم رویکرد واحد به توسعه گردشگری، انسداد فرهنگی در پذیرش توریست، نگاه خاص مذهبی به پدیده گردشگری، تناقض های فرهنگی حاصله و نبود تعامل سایر دستگاهها با متولیان امر گردشگری از مشکلات درون مرزی است (ادیانی، ۸۸: ۱۸) نداشتن قانون گردشگری خاص (موسوی، شکوه ایران، ۸۸: ۳).

راهکارهای پیشنهادی برای توسعه گردشگری

- حل معضل فرهنگی از طریق ارشاد و راهنمایی مردم در زمینه برخورد با گردشگران

- کنترل نحوه برخورد با جهانگردان از طریق:

الف) رفع موانع و تسهیل ورود و خروج و حذف مقررات دست و پاگیر

ب) تهیه فتواها در مورد جهانگردان و حدود برخورد با خارجیان به ویژه کافران
ج) وجود سخت گیری های بی مورد که بیش از میزانی است که در احکام شرع به آنها اشاره شده است.
د) نهیه و تدوین مجموعه قوانینی که جهانگردان باید در ایران رعایت کنند و آنها را در اختیار جهانگردان خارجی قرار دهند.

ه) برنامه ریزی و پی گیری جهت تأمین و تصویب قوانین لازم.

و) تلاش در جهت ایجاد و توسعه امکانات لازم برای تأسیس هتل ها و سالن های غذاخوری و... در مراکز جهانگردی توسط بخش خصوصی

ز) کمک به تأسیس شرکت های پذیرش جهانگرد، خدمات جهانگردی، تورهای ایران گردی و...

ح) تربیت راهنمایان آشنا به زبان های خارجی و اقدام در جهت آموزش های ضروری آنان

- تلاش در جهت تبلیغ، انتخاب و جذب جهانگرد

الف) تبلیغ جاذبه های گردشگری و جهانگردی ایران در کشورهای خارجی از طرق مختلف

ب) ایجاد مؤسسات جذب جهانگرد در سطح بین المللی.

ج) ایجاد ایجاد مؤسسه جهانگردی در سازمان کنفرانس اسلامی، که با توجه به استقبال کشورهای اسلامی اقدامی عملی و مؤثر به نظر می رسد.

د) در نظر گرفتن تسهیلات و تخفیف های خاص در بعضی عوارض گمرکی و... برای جهانگردان

ه) استفاده از تجارب کشورهای موفق در این زمینه (کارگر، ۱۳۸۶: ۱۳۷-۱۳۹).

برای فعال شدن بخش گردشگری می توان از ایجاد رقابت بین گروه های مختلف که در این زمینه فعالیت می کنند، استفاده نمود و این ایجاد رقابت با خصوصی سازی و واگذاری به بخش خصوصی تا حد زیادی تحقق خواهد پذیرفت. تألیف کتب جذاب گردشگری به زبان های مختلف و معرفی آثار ایران به جهانیان می تواند در جذب گردشگران خارجی مؤثر واقع شود (نگارنده، ۱۳۹۰).

تنگناها و مشکلات صنعت توریسم در ری عبارتند از

۱) تخریب سایتهای مذهبی در اثر افزایش تعداد بازدیدکنندگان

۲) ایجاد اختلاف در نتیجه دو کارکرد متفاوت مذهبی و غیر مذهبی: سایتی که برای فردی مکانی مذهبی است برای فرد دیگر میراث فرهنگی و غیر مذهبی به حساب می آید.

۳) آسیب پذیری اماکن و اشیا مذهبی در برابر دزدی و خرابکاری

۴) کمبود بودجه

۵) نبودن دید کلان و برنامه ریزی های اصولی در امر توریسم

۶) کمبود امکانات مالی برای توسعه و تجهیزات و تأسیسات مورد نیاز صنعت گردشگری

۷) اختلاف سلیقه ها و تفاوت ضوابط و قوانین جلب توریسم

۸) نامناسب بودن محیط های جلب توریسم برای انجام بازدیدها

۹) عدم هماهنگی سازمانهایی که به نحوی از انحا در بهبود وضع جهانگردی مؤثرند مانند شهرداری، فرمانداری، وزارت امور خارجه، انجمن مفاخر علمی، میراث فرهنگی، دانشکده علوم و حدیث و سازمان تبلیغات

علاوه بر مشکلات ناشی از گسترش صنعت توریسم در ری بر اساس فرم های نظر سنجی ای که تهیه گردید. بیشتر کسبه و اهالی محل به چندین مشکل متفق القول اشاره داشتند.

۱) پایین بودن سطح بهداشت اطراف حرم و وجود زباله های فراوان به خصوص در فصل گرما

۲) عدم وجود سرویس های بهداشتی در خیابان های منتهی به حرم

۳) وجود معتادان و ایجاد ناامنی توسط اراذل و اوباش و متکدیان

۴) کمبود نیروهای انتظامی و نیاز به مراقبت شبانه روزی توسط ایشان

۵) عدم وجود پارکینگ های مناسب در اطراف حرم هر چند این مشکل در سال های اخیر رو به کاهش است.

۶) مسدود بودن خیابانهای منتهی به حرم به خصوص در سمت بازار قدیمی

۷) عدم وجود راهنما در اطراف ری جهت شناسایی مکانهای دیدنی ری به زائرین

۸) عدم رعایت شئون اخلاقی توسط برخی از زوار

۹) تخریب بافتهای قدیمی و با ارزش در ری

۱۰) عدم توجه لازم به بازسازی مناسب بافتهای فرسوده به نحوی که بافتهای تاریخی از بین نرود.

۱۱) کمبود مکان اقامتی و نبود هتل در این ناحیه

- ۱۲) نامناسب بودن وسائل حمل و نقل و تردد و کمبود وسایل نقلیه عمومی
- ۱۳) کمبود مکان های تفریحی و ورزشی مناسب مانند: شهر بازی و استادیوم در شهرستان در ری
- ۱۴) عدم تعامل مطلوب بین شهرداری و نیروی انتظامی و حفاظت حرم
- ۱۵) پایین بودن سطح درآمدی زوار
- ۱۶) کمبود مراکز تجاری مناسب
- ۱۷) کمبود نیروهای متخصص در زمینه های فنی و مالی و فرهنگی
- ۱۸) کمبود امکانات خدماتی و رفاهی از قبیل آب سرد کن، آلاچیق برای استراحت موقت زائرین در خیابان های جنبی حرم
- ۱۹) کیفیت پایین مواد غذایی و نبود ناظر کیفی برای رسیدگی به وضعیت رستورانها و مراکز توزیع مواد غذایی
- ۲۰) پایین بودن سطح زیبا سازی شهر و عدم وجود نورپردازی مناسب که خود باعث کاهش جرم و جنایت می گردد. (برای این کار می توان از آب نما های زیبا و موزیکال نیز استفاده نمود).
- ۲۱) زائرین نیز علاوه بر وجود مشکلات فوق به موارد دیگری نیز اشاره کردند:
 - ۱) نبود سایبان در حیاط حرم، ۲) رفتار نامناسب برخی از خادمین حرم، ۳) نارضایتی از قیمت ها، ۴) کمبود سیستم های خنک کننده و تهویه مناسب، ۵) نبود امکانات و تسهیلات مناسب داخل حرم برای افراد سالمند و معلول (مانند ویلچر و ماشین های کوچک حمل بیمار)، ۶) نبود مداحین در حرم (بهتر است فضای معنوی مناسب تری در حرم ایجاد شود)، ۷) اجباری بودن چادر برای خانم ها و کمبود چادر و عدم نظافت چادر های موجود در ورودی های حرم، ۸) عدم وجود ایستگاههای پذیرایی از زائرین توسط جای وغیره، ۹) کمبود تبلیغات، ۱۰) نبود مکان مناسب برای اقامت دانشجویان شهر ری و فقط دانشجویان دانشکده علوم و حدیث از خوابگاه بهره مند می باشند (با اقتباس از پرسشنامه های جوادی، اقباله، نوربخش)

راهکارهای توسعه گردشگری اماکن زیارتی ری

- ۱) مطالعه نقش زیارت، ۲) بررسی تجارب دیگران، ۳) شناسایی قطبهای جذاب، ۴) ایجاد بانک اطلاعاتی، ۵) ایجاد، تقویت و گسترش تورهای زیارتی، ۶) تأمین زیرساختهای زیارت، ۷) پر کردن اوقات فراغت، ۸)

نگاه تخصصی به زیارت، ۹) ایجاد رشته های تخصصی، ۱۰) آموزش دست اندرکاران، ۱۱) بهره گیری از موقوفات زیارت و سفر، ۱۲) برنامه ریزی برای جذب زائران خارجی، ۱۳) ارائه خدمات جنبی و بین راهی، ۱۴) آماده سازی روستاهای دارای مکان زیارتی، ۱۵) ارائه خدمات ورزشی، ۱۶) توسعه فضای سبز بقاع متبرکه، ۱۷) استفاده از آداب و رسوم محلی، ۱۸) مرمت و احیای اماکن متبرکه تاریخی، ۱۹) برنامه توسعه اماکن، ۲۰) سازمان دهی مرمت کاران، ۲۱) شناسایی و حمایت استادکاران، ۲۲) فرهنگ سازی برای حفظ و احیای بناهای تاریخی، ۲۳) استفاده از اعتبارات دولتی، ۲۴) استفاده از تسهیلات بانکی، ۲۵) ایجاد سرگرمی های ورزشی، ۲۶) ارائه خدمات فرهنگی در بقاع متبرکه، ۲۷) جذب مشارکت های مردمی، ۲۸) آموزش و توجیه هیأت امناء و دست اندرکاران، ۲۹) برنامه ریزی برای جلب بیشتر زائران، ۳۰) تشکیل گروههای راهنما در بقاع متبرکه، ۳۱) اطلاع رسانی برای زائران، ۳۲) ارائه خدمات اقامتی برای زائران، ۳۳) توجه به محوریت مکان زیارتی در توسعه شهری، ۳۴) استفاده بیشتر از نقش واقعی سازمان اوقاف و امور خیریه، ۳۵) بهره گیری از تبلیغات، ۳۶) طرح فرهنگ زیارت در کتابهای درسی، ۳۷) تورهای زیارتی دانش آموزان و دانشجویان، ۳۸) نقش رسانه ملی، ۳۹) ایجاد جاذبه ها یی برای جذب گردشگران برای دوره های طولانی مدت، ۴۰) استفاده از رسوم مذهبی محلی به منظور افزایش مزایای گردشگری، ۴۱) کمک به جوامع محلی برای ساختن مجتمع های گردشگری با تسهیلات مسافرخانه ای، ۴۲) ایجاد بازارهای تجاری و صنایع دستی محلی در نزدیکی اماکن مذهبی (Gupta, 1999) (ریاحی سامانی: ۲۲۳ - ۲۲۹).

همچنین:

- زیبا سازی و سالم سازی و بازسازی مراکز توریستی
- دایر نمودن فروشگاه های بزرگ و مجهز با قیمت مناسب، جهت ارائه خدمات فروش اعم از صنایع دستی و ملزومات سفر و سوغات و تدارکات مایحتاج روزانه به خصوص که ری از دیر باز غذاهایی مثل کباب و سبزی و ماست معروف زبانزد خاص و عام بوده است
- در صورت امکان احداث هتلها و اردوگاههای توریستی یاهماهنگی با هتل ها و مراکز توریستی داخل تهران
- ایجاد کمپینگ های مناسب اقامتی در مراکز دیدنی از جمله مراکز تاریخی (نزدیک چشمه علی) و ایجاد زائر سرای درخور حرم حضرت عبدالعظیم

- احداث رستورانهای خوب و با کیفیت مطلوب در این مناطق (مانند: رستوران های زنجیره ای)
- احداث پارک جنگلی کوهستانی نظیر پارک کوهسنگی مشهد (با توجه به اینکه در کوهستان ری آثار تاریخی فراوانی وجود دارد)
- ایجاد خط قطار تفریحی در اطراف اماکن تاریخی که به جهانگرد امکان دهد با استفاده از این وسیله جالب تمام نقاط ری ببیند (دانشیار، ۱۳۷۹: ۲۴).
- احداث پارکینگهای بزرگ و مناسب، ترجیحاً رایگان - ایجاد تابلوهای مطلوب راهنما برای توریستها و
- اعطای بروشور و راهنمای توریستی در مقاطع ورودی شهر - ارائه امکانات و خدمات مناسب

ویژگی های گردشگری زیارتی شهر ری

- عمده بودن هدف زیارت: بر طبق مطالعات انجام شده عمده گردشگرانی که وارد این شهر می شوند به قصد زیارت حرم حضرت عبدالعظیم حسنی به این شهر عزیمت می نمایند. وجود اماکن متعدد مذهبی در سطح شهر ری همچون حرم حضرت عبدالعظیم (ع) و مرقد مطهر امام خمینی (ره) در شهر ری از جمله دلایلی است که مردم نواحی گوناگون را بسوی خود جلب می نماید ضمن اینکه وجود اعتقادات مذهبی عمیق در میان مردم باعث آن شده است که بیشتر مسافران این شهر را زائران تشکیل دهند ضمن آنکه سالانه مسئولان کشوری و لشکری و سفرای کشورهای دیگر برای ادای احترام به بنیانگذار انقلاب و زیارت حرم عبدالعظیم (ع) به این شهر عزیمت می نمایند.

جدول شماره ۲- توزیع گردشگران جامعه آماری بر اساس هدف از مسافرت

هدف از مسافرت	تعداد (نفر)	درصد
فقط زیارت	۱۴۰	۷۰٪
زیارت و تفریح	۲۵	۱۲/۵٪
زیارت و خرید	۱۵	۷/۵٪
زیارت و دیدار اقوام	۱۶	۸٪
سایر	۴	۲٪
جمع	۲۰۰	۱۰۰٪

منبع: (شاهسون، ۸۷: ۱۰۰)

- مدت ماندگاری کوتاه: وجود چنین خصیصه ای بیشتر ناشی از زیارتی- مذهبی اینکه بیشترین میزان افرادی که به این شهر وارد می شوند از شهر تهران به این شهر عزیمت می کنند به عبارت دیگر بیشتر

گردشگران این شهر از گردشگران داخل استانی تشکیل شده اند، بنابراین بیشتر کسانی که به قصد زیارت به این شهر وارد می شوند مدت زمانی کوتاهی را در این شهر می گذرانند. نبود امکانات اقامتی همانند هتل و مهمانپذیر در سطح شهرستان ری را می توان از جمله دلایل کوتاهی مدت ماندگاری زائران وارده به این شهر دانست. لذا بیشتر کسانی که قصد ماندن و قصد بازدید از دیگر آثار تاریخی این منطقه برای اقامت خود شهر تهران را در نظر می گیرند، ضمن آنکه عدم آشنایی با امکانات و جاذبه های گردشگری (تاریخی-فرهنگی و مذهبی) شهر ری را می توان از جمله دلایل دیگر در کوتاه بودن ماندگاری گردشگران دانست چرا که بیشتر گردشگرانی که به این شهر وارد می شوند تنها به زیارت مذهبی اکتفا می نمایند و بدلیل عدم آگاهی از دیگر جاذبه های گردشگری شهر ری بدون بازدید از این شهر را ترک می نمایند.

جدول شماره ۳ - توزیع گردشگران جامعه آماری بر اساس مدت حضور در شهرستان ری

مدت حضور در شهرستان ری	تعداد	درصد
کمتر از یک روز	۱۹۴	۹۷٪
یک روز	۴	۲٪
دو روز	۲	۱٪
بیش از دو روز	-	-
جمع	۲۰۰	۱۰۰٪

- میزان هزینه سفر به شهر ری: از لحاظ اجتماعی گردشگری زیارتی بیشتر در طبقه کم درآمد متوسط جامعه صورت می گیرد. در مجموع بیشتر کسانی که از شهرهای نزدیک به تهران به این شهر عزیمت داشته اند نسب به کسانی که از شهرهای دیگر به این شهر مسافرت داشته اند از متوسط هزینه کمتر برای سفر به این شهر مصرف نموده اند.

جدول شماره ۴ - توزیع گردشگران جامعه آماری بر اساس هزینه

میزان هزینه صرف شده	تعداد	درصد
کمتر از ۲۰ هزار تومان	۲۸	۱۴٪
۲۰ تا ۵۰ هزار تومان	۱۰۰	۵۰٪
۵۰ تا ۱۰۰ هزار تومان	۳۲	۱۶٪
بیش از ۱۰۰ هزار تومان	۲۰	۱۰٪

توزیع گردشگران شهر ری بر حسب محل سکونت: با توجه به اینکه شهر ری به عنوان یکی از شهرهای استان تهران محسوب می گردد و با توجه به جمعیت پانزده میلیونی، این استان به بازار مناسبی برای این شهر محسوب می گردد. لازم به ذکر است با توجه به وجود جابه های تاریخی و فرهنگی و مذهبی متعددی که در این شهر وجود دارد، می توانند از لحاظ جذب توریسم بسیار حائز اهمیت باشد، قرار

گرفتن شهر ری در مسیر راههای ارتباطی شمال به جنوب و شرق به غرب کشور نیز باعث آن شده که این شهر به عنوان پل ارتباطی نواحی شمالی جنوبی و شرقی غربی کشور مطرح باشد، لکن بدلیل بی توجهی به امر تبلیغات و عدم آشنایی گردشگران و حتی عدم آشنایی مردم محلی با جاذبه های گردشگری شهر ری باعث شده که گردشگران شهرهای دیگر تمایل چندانی برای عزیمت به این شهر تاریخی، مذهبی نداشته باشد. به همین دلیل است که بیشتر گردشگران وارد شده به این شهر از گردشگران استانی می باشند.

جدول شماره ۵ - توزیع گردشگران جامعه آماری بر حسب محل سکونت

ردیف	شهر محل سکونت	تعداد	درصد
۱	تهران	۱۰۰	۵۰٪
۲	ورامین	۲۰	۱۰٪
۳	اسلامشهر	۱۰	۵٪
۴	رباط کریم	۱۰	۵٪
۵	کرج	۱۵	۷٫۵٪
۶	سایر شهرهای تهران	۵	۲٫۵٪
۷	سایر	۴۰	۲۰٪

منبع: (شاهسون، ۸۷: ۱۰۳)

توزیع گردشگران بر حسب محل اقامت: همچنین مطابق بررسی میدانی انجام شده در سطح شهر ری بیشتر گردشگران محل اقامت و استراحت خود را داخل حرم انتخاب نموده اند. این به آن دلیل می باشد که اکثر گردشگران که به این شهر وارد می شوند مدت کوتاهی را در این شهر می گذرانند. ضمن آنکه امکانات اقامت شهر ری از لحاظ کیفیت در سطح پایین قرار دارد و اکثر مسافران که به این شهر وارد می شوند برای اقامت خود بیشتر از اماکن اقامتی موجود در شهر تهران استفاده می کنند در حدود ۱۵٪ از فضای سبز و پارک های اطراف حرم برای استراحت استفاده نموده اند اینگونه فضاها مکان مناسبی برای گردشگران داخلی و حتی دیگر مسافران می باشد اما به دلیل عدم وجود فضاهای مناسب امکان استفاده از این مکان ها کمتر می باشد.

جدول شماره ۶ - توزیع گردشگران جامعه آماری بر حسب محل اقامت و استراحت در شهر ری

ردیف	محل اقامت و استراحت در شهر ری	تعداد	درصد
۱	هتل	۰	۰٪
۲	مسافرخانه	۱۰	۵٪
۳	منزل آشنایان و اقوام	۲۰	۱۰٪
۴	فضای پارک ها	۳۰	۱۵٪
۵	سایر (داخل حرم)	۱۵۰	۷۰٪

توزیع گردشگران بر اساس محل اقامت: عده ای از گردشگران و مسافران نیز علاوه بر زیارت برای دیدار

اقوام و آشنایان خود به این شهر وارد می شوند لذا محل اقامت اقوام را برای محل سکونت خود در مدت حضور در این شهر انتخاب می کنند. میزان استفاده کنندگان از هتل در شهر صفر می باشد که این امر به دلیل وجود هتل در سطح شهر ری ارائه شده است حمایت از بخش خصوصی هنوز ساخت هتل در سطح این شهر به نتیجه نرسید.

شکل شماره ۲- نمودار توزیع گردشگران بر اساس محل اقامت

چنانچه می دانید شیعیان با توجه به اعتقادات مذهبی که دارند بیشتر روز های آخر هفته به زیارت مزار گذشتگان خود می روند لذا ۶۰٪ از که قصد مسافرت به این شهر داشته اند روز های پنجشنبه و آخر هفته برای زیارت انتخاب نموده و ۲۵٪ افراد روز های با مناسبت های خاص و تعطیلات را برای عزیمت به شهرستان سفر کرده اند و تنها ۱۰٪ از مسافران به شهر ری روز های بین هفته را برای عزیمت به این شهر انتخاب می نمایند که این عوامل باعث می گردد که روز های آخر هفته تراکم جمعیت مسافران زیادی را به این شهر جلب نماید و باعث ایجاد مشکلاتی را برای مردم محلی و مسافران می گردد. همچنین بیشترین تعداد افراد که برای گردشگری به این شهر مسافرت می کنند از وسیله نقلیه شخصی برای این منظور استفاده می نمایند که شامل ۵۰٪ از آنها می گردد این امر خود دلیلی بر شلوغی خیابان ها در روز های پیک گردشگری در این می گردد.

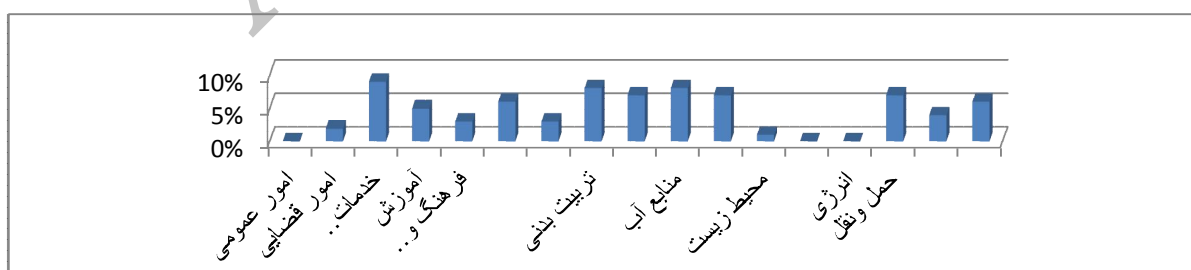
جدول شماره ۷- توزیع گردشگران ری بر اساس وسیله ایاب وذهاب

ردیف	وسیله ایاب وذهاب	تعداد	درصد
۱	خودروی شخصی	۹۰	۴۵٪
۲	تاکسی	۴۴	۲۲٪
۳	اتوبوس	۳۱	۱۵/۵٪
۴	مترو	۳۵	۱۷/۵٪

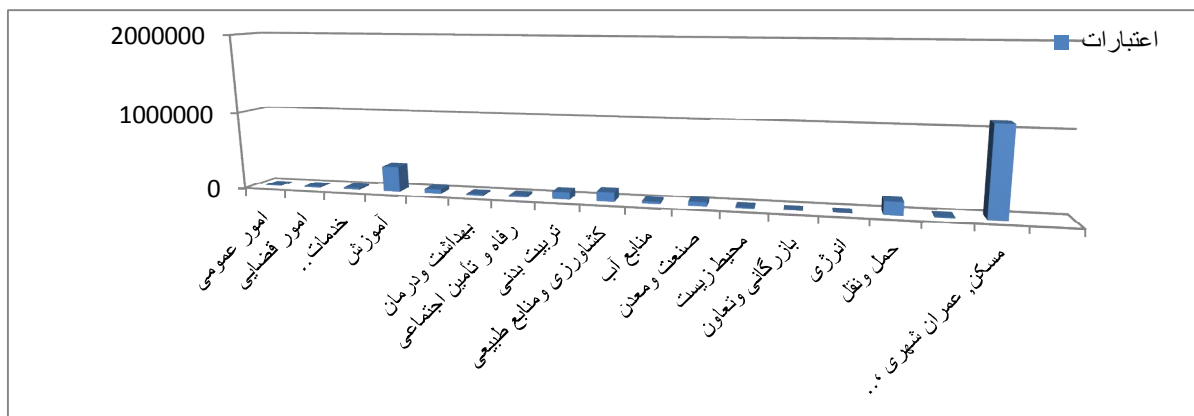
درصد اعتبارات از کل اعتبارات استانی

در بین کلیه فصول امور قضایی بیشترین سهم را از اعتبارات استانی به خود اختصاص داده است، در حالی که در زمینه گردشگری و فرهنگ و هنر از لحاظ درصدی ۲,۹٪ از بودجه در نظر گرفته شده استانی را به خود اختصاص داده است، که از این نظر در رتبه ۱۳ قرار دارد و از لحاظ اعتبار اختصاص یافته با ۱۵۵۱ میلیون ریال در رتبه دهم قرار دارد. که این آمار نشان می دهد که در زمینه اختصاص اعتبارات به گردشگری و توریسم توجه کمی صورت گرفته است و لذا برای توسعه این صنعت با توجه به وجود پتانسیل های مناسب برای این شهر تخصیص اعتبارات بیشتر لازم و ضروری به نظر می رسد در مورد منابع تامین اعتبار همانطور که در جدول ملاحظه می شود ۵/۸۹٪ اعتبارات مربوط به تملک دارایی های سرمایه ای شهر ری از محل استانی پیوست قانونی و مابقی از بند الف تبصره ۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۴ تامین شده است. در واقع در حدود ۶٪ از اعتبارات استانی پیوست قانون مربوط به تملک دارایی های سرمایه ای و....

طی سالیان گذشته با توجه به توجهات بیشتری که به صنعت گردشگری در سطح کشور به وجود آمده لکن سرمایه گذاری مهم، ویژه و مؤثری در بخش توریسم این شهر صورت نگرفته است بجز طرح هتل و مرکز تجاری شمس آباد که در سال ۱۳۸۶ تصویب شده اقدام قابل توجه و مناسبی صورت نگرفته است. تأسیسات توریستی - اقامتی به دلیل کمبود اعتبارات لازم و بعضی هزینه های ارزی با تنگنای فراوانی روبرو هستند ضمناً به دلیل نبود اعتبارات لازم عمرانی امکان مراقبت و مرمت و بازسازی آثار تاریخی و مذهبی با مشکلات و عدم اجرا همراه هستند. به طوری که در اثر عدم مراقبت های ویژه، آثار تاریخی و ملی، مذهبی در سطح شهر ری در معرض تخریب و نابودی قرار دارند (رضوانی و جمشیدینیا، ۱۳۷۴: ۷۹).

شکل شماره ۳ - نمودار درصد اعتبارات از کل اعتبارات استانی (شاهسون، ۸۷: ۱۱۰)

شکل شماره ۴- نمودار میزان اعتبارات استانی در نظر گرفته شده (شاهسون، ۸۷: ۱۱۰)

جدول شماره ۸- وضعیت اعتبار تملک دارایی های سرمایه ای ری به تفکیک منبع تا تاریخ ۱۳۸۴/۷/۳۰ (میلیون ریال)

عنوان منبع	سهم استان	ری	درصد
استانی پیوست قانون	۱۰۹۶۳۲۹	۶۵۴۳۰	۶٪
بند الف تبصره ۳ بودجه سال ۱۳۸۴	۲۳۱۴۳	۷۷۰۵	۳۳/۲۹٪
جمع	۱۱۵۲۴۵۴	۷۳۱۳۵	۶/۳۵٪

منبع: (شاهسون، ۸۷: ۱۱۱)

نتیجه گیری

وجود پتانسیل های مناسب مانند اماکن مقدس مذهبی پر رونق در شهر ری و بهره مندی از آن می تواند باعث ایجاد تغییرات کالبدی گردد و از این طریق به توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر ری و ایجاد اشتغال کمک نماید.

شهر ری سالانه پذیرای ۷ الی ۸ میلیون نفر گردشگر می باشد که از این تعداد تنها حدود یک میلیون نفر از آنها برای بازدید از آثار تاریخی به این شهر می آیند و اغلب این گردشگران با هدف زیارت اماکن مذهبی به این شهر وارد می شوند. براساس بررسی های صورت گرفته بیش از ۹۰٪ از آنان از اماکن مذهبی دیدن نموده که حدود ۷۰٪ از آنها فقط با هدف زیارت به این شهر آمده اند.

به هر ترتیب حضور زائرین در این ناحیه تأثیر زیادی در توسعه اقتصادی - کالبدی ری دارد. چرا که نیازمند گسترش راههای ارتباطی وزیر ساخت های مناسب است و توسعه حمل و نقل وزیر ساخت های آن مانند: احداث اتوبان های منتهی به ری و بهسازی معابر و خیابان های ری و ایجاد مترو مؤید این امر می باشد و از لحاظ طبقه بندی اشتغال در بخش کشاورزی ۱۱/۴٪ و در بخش صنعت ۳۱٪ و در بخش

خدمات ۵۷/۶٪ فعالیت داشته و نرخ بیکاری برابر با ۱۳٪ بوده است لذا با توجه به امکانات مورد نیاز برای گردشگران از جمله مجموعه های بزرگ توریستی می توان علاوه بر ایجاد اشتغال زمینه رونق اقتصادی را فراهم آورد. همچنین توسعه گردشگری با افزایش مصارف عمومی در مواردی نظیر مواد خوراکی و تجهیزات مربوط به آن و خرید سوغاتی و... همراه می باشد بدین ترتیب گردشگران با خود ثروت هم وارد این شهر می کنند و موجب بهبود در تأسیسات زیر بنایی محلی می شوند زمینه را برای ایجاد تسهیلات جدید فراهم می آورند و باعث ایجاد زمینه های دیگر سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی در شهر می خواهند شد. هر چند گردشگری مذهبی زمینه های مناسبی برای ایجاد اشتغال ساکنین را فراهم آورده و وجود شغل مانع از بزهکاری و جرائم اجتماعی می گردد و وجود یک مکان زیارتی بطور طبیعی باید مانع از ایجاد جرم شود اما براساس نظریات کسبه و اهالی محل وجود متکدیان متعدد، معتادان و ارادل و اوباش و زورگیرها و دزدی های زیادی که در اماکن مذهبی صورت می گیرد و گاهی نیز مزاحمت های اخلاقی نیز مشاهده می شود، به حدی که نیاز وجود نیروی انتظامی در این مکان ها بیشتر از اماکن دیگر احساس می شود. در برخی موارد مردم بومی نحوه برخورد مطلوبی با زائرین ندارند. و حتی در رواق ها و صحن های اماکن متبرکه رفتارهای نامناسبی از جانب خدام و عوامل و کارکنان این مکان ها مشاهده می گردد. علاوه بر این در شهرهای مذهبی به خصوص از افرادی که از زمینه های مذهبی قوی تری برخوردارند توقع بیشتری می رود که بتوانند از روابط اجتماعی مطلوب تری برخوردار باشند، در بررسی های میدانی در زمینه های دیگر نیز رفتارهای نامطلوب از جانب کارمندان سازمانها و نهادهای موجود در ری نیز به کرات مشاهده گردید از قبیل: بی توجهی و عدم همکاری آنان با پژوهشگر (به شیوه های مختلف که حاکی از ادب و روابط اجتماعی مطلوب نبود). به رغم اینکه در این شهر حداقل پنج واحد دانشگاهی آزاد و پیام نور مستقر گردیده است و از ۸ حوزه علمیه برخوردار است. و چندین کتابخانه در سطح شهر و فرهنگسرا (ولاء) وجود دارد، و استقرار این مراکز علمی و فرهنگی می تواند در فرهنگ سازی مردم مؤثر واقع شود، اما رفتار سکنه محل زائرین (بی توجهی به نظافت محله و عدم رعایت حقوق دیگران در اماکن عمومی و زیارتگاهها) نامناسب بودن برخورد برخی از کسبه و عدم رعایت حقوق مشتری و برخوردهای اجتماعی رانندگان و ... نشان می دهد که هنوز در زمینه های اجتماعی و فرهنگی فعال عمل نشده است.

منابع

- ۱- اداره تبلیغات اسلامی شهرستان ری
- ۲- استخراج و محاسبه، مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، ۱۳۸۵
- ۳- آقا شریف، احمد، رگهای ری، اداره امور اوقاف و خیریه ری، آذر ۸۶
- ۴- اقباله، مریم، نقش کاخ موزه ها در جذب گردشگران خارجی (مطالعه موردی کاخ موزه سعدآباد، نیاوران و گلستان)، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، پاییز ۱۳۸۹.
- ۵- پیر نیا حسن، ایران باستان، جلد سوم، اردیبهشت ۱۳۴۲، سازمان کتابهای جیبی.
- ۶- پیشگاهی، اکبر، بناهای تاریخی و زیارتی شهر ری، انتشارات کانون ایرانگردان و جهانگردان جوان شهر ری.
- ۷- الهام سادات جوادی، بررسی توریسم مذهبی شهر تهران (مطالعه موردی امام زاده صالح)، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، ۱۳۸۸.
- ۸- جعفری، ریحانه، استان های ایران کتابی برای تحقیق دانش آموزان، انتشارات خشیار، چاپ هفتم ۱۳۸۴.
- ۹- حافظ نیا، محمدرضا، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، چاپ دوازدهم تابستان ۱۳۸۵.
- ۱۰- دانشیار، مهدی، جهانگردی و جایگاه آن در ری، پاییز ۷۹.
- ۱۱- درام، اندی، مور، آلن، مقدمه ای بر برنامه ریزی و مدیریت اکوتوریسم، رنجبر، محسن، انتشارات آبیژ، سال ۱۳۸۸
- ۱۲- دلفانی، سحر(آنا)، توریسم مذهبی با تأکید بر جاذبه های فرهنگی - زیارتی زرتشتیان در ایران، سال تحصیلی ۸۶-۸۷، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات
- ۱۳- رحمانی، بیژن، فرهنگ اصطلاحات برگزیده جغرافیایی انسانی و طبیعی، انتشارات علوی، ۱۳۷۴
- ۱۴- روابط عمومی فرمانداری شهرستان ری، عروس البلاد، انتشارات بهرام، بهار ۱۳۷۳
- ۱۵- ریاحی سامانی، نادر، اماکن مذهبی ایران و توسعه گردشگری، انتشارات اسوه وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه، سال ۱۳۸۴
- ۱۶- ریاحی سامانی، نادر، جایگاه اماکن زیارتی در توسعه گردشگری ایران، انتشارات سازمان چاپ و انتشارات، سال ۱۳۸۸
- ۱۷- شاهسون، نصراله، نقش گردشگر مذهبی، زیارتی حرم حضرت عبدالعظیم(ع) در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر ری، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد رشت، زمستان ۱۳۸۷
- ۱۸- شایان، سیاوش، چوبینه، مهدی، ملک عباسی، منصور، مقیمی، شوکت، فلاحیان، ناهید، جغرافیای پایه دوم دبیرستان، انتشارات شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی، ۱۳۸۸.
- ۱۹- قدیانی، عباس، جغرافیای تاریخی ری (راگا)، انتشارات مدرس، چاپ دوم ۱۳۸۴، (انتشارات آرون، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۹).
- ۲۰- قرآن کریم
- ۲۱- کارگر، بهمن، توسعه شهر نشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفهوم تا راه کار)، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ اول ۱۳۸۶).
- ۲۲- کریمان، حسین، ری باستان، مذهب و تاریخ و رجال و نواحی ری باستان یا سوابق پهنه طهران و دیبهای آن مجلد دوم بخش اول، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ دوم ۱۳۷۱ باب دوم از صفحه ۱ تا ۴۵۲ کریمان،

- ۲۳- گیتاشناسی، چهره ایران، راهنمای سیاحتی و مسافرتی، انتشارات گیتاشناسی، چاپ چهارم نوروز ۱۳۸۲
- ۲۴- مجله گردشگری، شماره ۱۳، شهریور ۱۳۸۱
- ۲۵- معصومی، علی، از مجموعه تاریخ برای جوانان و نوجوانان، جلد اول شهر ری، (شهرها و قصه‌ها)، انتشارات پیام آزادی، چاپ دوم (۱۳۷۵)
- ۲۶- منشی زاده، رحمت اله؛ اندر مقوله گردشگری؛ انتشارات پیام مؤلف؛ چاپ اول ۴ بهمن ۱۳۸۴،
- ۲۷- نوریخس، سید دانیال، جغرافیای تاریخی و توریسم مذهبی شهر ری، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، بهار ۱۳۸۹، به راهنمایی سرکار خانم دکتر زهره فنی، و مشاوره خانم دکتر مهرناز بهروزی
- ۲۸- ولی شریعت پناهی، مجید، جزوه درسی روش تحقیق، نیمسال اول تحصیلی ۹۰ - ۸۹ دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات
- ۲۹- نشریه پارسه، نشست هم اندیشی بررسی موانع و مشکلات توسعه گردشگری و راهکارها، ادیانی (دبیر مجمع نمایندگان استان مازندران، نشریه داخلی سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری، سال چهارم، شماره ۲۱۸، ۳۰ آبان ۸۸
- ۳۰- هفته نامه شکوه ایران، هفته نامه داخلی کانون جهانگردی و اتومبیل رانی، سال دوم، شماره ۴۹، ۳ آبان ۸۸
- ۳۱- سایت شهرداری منطقه ۲۰ www.region20.tehran.ir

Archive of SID